

УДК 811.133.1'373.7'25=161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.46.1.28>

ПЕРЕКЛАД ФРАНЦУЗЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

TRANSLATION OF FRENCH PHRASEOLOGICAL UNITS INTO UKRAINIAN

Харитонova О.О.,

*orcid.org/0000-0002-6693-9366**старший викладач кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

Лебідь П.Р.,

*orcid.org/0009-0000-3239-8007**асистент кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

Дослідження присвячене комплексному аналізу стратегій і методів перекладу французьких ідіоматичних виразів у художніх текстах українською мовою. Актуальність теми зумовлена складністю ідіом як культурно-маркованих одиниць, що відображають унікальні історичні, соціальні та побутові особливості народу. У статті систематизовано теоретичні підходи провідних європейських науковців, зокрема П. Ньюмарка, М. Бейкер, Ж.-П. Вінея та Ж. Дарбельне, а також представників української лінгвістичної школи (Л. Авксентьева, М. Алефіренко та інших).

У роботі детально проаналізовано ключові перекладацькі стратегії: дослівний переклад, адаптацію (заміну еквівалентом), перефразування, омісію та анування. Особливу увагу приділено впливу культурних факторів на вибір перекладацького рішення, що розглядається через призму концепції «колективного програмування розуму» Г. Гофстеде та розуміння перекладу як «процесу переговорів» У. Еко. Автори досліджують лінгвістичні, стилістичні та контекстуальні аспекти, які необхідно враховувати для збереження емоційного та функціонального впливу оригіналу.

На конкретних прикладах із творів М. Паньоля, М. Уельбека та А. де Сент-Екзюпері продемонстровано успішні та невдалі спроби відтворення французької ідіоматики. Зокрема, розглянуто специфіку перекладу таких виразів, як «*avoir un poil dans la main*», «*mettre son grain de sel*», «*avoir le cafard*» та «*passer du coq à l'âne*». Вибір методу варіюється від пошуку фразеологічного аналога в мові перекладу до описового переформулювання, що краще відповідає розумінню цільової аудиторії.

Стаття висвітлює основні проблеми перекладу: культурну специфіку, семантичну складність та лексичні відмінності між мовами. Практична значущість роботи полягає у розробці алгоритмів ідентифікації ідіом та рекомендацій щодо їх адекватного відтворення. Наголошується на необхідності поєднання традиційних методів аналізу з сучасними технологічними інструментами: корпусними дослідженнями, комп'ютерними базами даних та професійними лінгвістичними платформами.

Зроблено висновок, що успішний переклад ідіом вимагає від лінгвіста не лише технічних навичок, а й глибокого занурення в культурні коди обох мов для збереження гармонії між семантичною точністю та культурною адекватністю тексту. Такий комплексний підхід дозволяє забезпечити повноцінне розуміння тексту читачами, зберігаючи його первинну енергію та образність.

Ключові слова: переклад ідіом, французька мова, художній текст, культурна адаптація, стратегії перекладу, міжкультурна комунікація, еквівалентність, контекстуальний аналіз.

The study is devoted to a comprehensive analysis of strategies for translating French idiomatic expressions into Ukrainian in literary texts. The relevance of the topic is determined by the complexity of idioms as culturally marked units reflecting the unique historical and social characteristics of a people. The paper systematizes the theoretical approaches of leading scholars, in particular Peter Newmark, Mona Baker, Jean-Paul Vinay, and Jean Darbelnet, as well as representatives of the Ukrainian linguistic school, including Leonid Avksentiev and others.

The article provides a detailed analysis of key translation strategies: literal translation, adaptation (replacement with an equivalent), paraphrasing, omission, and annotation. Particular attention is paid to the influence of cultural factors on the choice of a translation solution, considered through the prism of Geert Hofstede's concept of the "collective programming of the mind" and Umberto Eco's understanding of translation as a "process of negotiation." Specific examples from literary works by Marcel Pagnol, Michel Houellebecq, and others demonstrate successful and unsuccessful attempts to reproduce French idiomatic expressions.

The practical significance of the study lies in the development of recommendations for specialists regarding the identification of idioms and the selection of optimal algorithms for their translation. The authors emphasize the necessity of combining traditional methods of analysis with modern technological tools, such as corpus-based research and professional platforms. It is concluded that successful translation of idioms requires from the linguist not only technical skills but also profound immersion in the cultural codes of both languages in order to preserve the emotional impact of the original.

Key words: idiom translation, French language, literary text, cultural adaptation, translation strategies, intercultural communication.

Вступ. Проблема перекладу ідіоматичних висловів є одним із найскладніших і найцікавіших аспектів перекладацької діяльності. Ідіоми, які є невід'ємною частиною мови, відображають культурні, історичні та соціальні особливості народу. Вони втілюють унікальне поєднання мовної виразності і глибокого сенсу, що робить їх одночасно привабливими і складними для перекладу. У контексті художнього перекладу, де кожне слово і вираз мають значення, правильний переклад ідіом може суттєво вплинути на сприйняття та розуміння твору читачами іншої культури.

Французька мова, багата і виразна, містить безліч ідіоматичних виразів, які можуть викликати труднощі у перекладачів, зокрема, при перекладі українською мовою. Ці вирази часто не мають прямих аналогів в українській мові, що вимагає від перекладача знання обох мов та глибокого розуміння культурних контекстів.

Наукові дослідження в галузі перекладу ідіоматичних виразів зазвичай зосереджуються на різних стратегіях перекладу, їх ефективності та впливі на цільову аудиторію. В останні десятиліття багато вчених, таких як Віней і Дарбельне, Ньюмарк, Бейкер та інші, розробили різні підходи та методи для роботи з ідіоматичними виразами.

Проте літературні стилі, що динамічно розвиваються, і культурне середовище, яке весь час змінюється, роблять цю тему актуальною для подальших досліджень.

Мета цієї статті полягає в тому, щоб дослідити особливості перекладу французьких ідіоматичних виразів у художніх текстах українською мовою. Основні завдання включають аналіз існуючих методів перекладу, вивчення конкретних прикладів використання цих методів у художніх текстах, а також визначення найбільш ефективних стратегій для передачі сенсу ідіом у перекладі.

Методи дослідження: систематизація, аналіз, функціональний, описовий та метод перекладу.

Це дослідження прагне не лише розширити теоретичну базу цієї теми, а й запропонувати практичні рекомендації для перекладачів, які працюють з французькими художніми текстами.

Для досягнення поставленої мети, стаття вирішує такі завдання:

1. Класифікація ідіоматичних виразів французької мови, що зустрічаються в художніх текстах, для аналізу їх використання та функцій.

2. Аналіз існуючих методів і стратегій перекладу ідіом, включаючи дослівний переклад, адаптацію, калькування та перефразування, з особливою увагою до їх застосування та ефективності в різних контекстах.

3. Дослідження конкретних прикладів перекладу французьких ідіом, щоб виявити успішні та невдалі спроби перекладу та визначити фактори, що впливають на вибір методу перекладу.

4. Оцінка впливу культурних відмінностей на вибір перекладацьких стратегій, а також дослідження, як зміни в перекладі ідіом можуть впливати на сприйняття тексту цільовою аудиторією.

5. Розробка рекомендацій для перекладачів щодо оптимальних стратегій перекладу ідіоматичних виразів, з урахуванням збереження стилістичної цілісності та культурної адекватності перекладеного тексту.

Об'єктом дослідження у даній статті виступають художні тексти, написані французькою мовою, які містять ідіоматичні висловлювання, що вимагають перекладу українською мовою при адаптації текстів для україномовного читача.

Предметом дослідження є методи та стратегії перекладу французьких ідіоматичних виразів у художніх текстах, а також їхній вплив на збереження культурно-специфічних особливостей та стилістичної цілісності перекладеного тексту. Це включає вивчення лінгвістичних, культурних, стилістичних і контекстуальних аспектів, які необхідно враховувати при перекладі ідіом з французької на українську мову.

Жан-Поль Віней та Жан Дарбельне розглядають переклад ідіом через термін еквівалентність, що передбачає відтворення ситуації оригіналу за допомогою іншої стилістичної форми. «La plupart des équivalences sont fixées et appartiennent à un répertoire de locutions, de clichés, d'idiomatismes, de dictons, de proverbes, etc. [...] Le procédé par lequel on aboutit à l'équivalence est souvent de nature stylistique.» («Більшість еквівалентів є фіксованими і належать до репертуару зворотів, кліше, ідіоматизмів, приказок, прислів'їв тощо. [...] Процес, за допомогою якого досягається еквівалентність, часто має стилістичну природу»). [1, с.52]

Умберто Еко говорить про переклад як про переінтерпретацію тексту – «Переклад – це не лише лінгвістична операція, це операція інтерпретаційна. [...] Перекласти – означає зрозуміти внутрішню систему мови та структуру тексту цільовою мовою, а потім побудувати таку подвійну систему, яка б дозволила здійснити процес переговорів між двома світами». [2, с.19] У дослідженнях Герта Хофстеде про культурні виміри, які допомагають зрозуміти, як культурні значення впливають на вибір перекладацьких стратегій, зокрема йдеться про культуру, як колективне програмування розуму – «Culture is the collective

programming of the mind that distinguishes the members of one group or category of people from others.» («Культура – це колективне програмування розуму, яке відрізняє членів однієї групи або категорії людей від інших»). [3, с.6]

Українська лінгвістична школа (Л. Авксентьев, М. Алефіренко, Л. Паламарчук, В. Ужченко) традиційно розглядає ідіому як найвищий ступінь розвитку фразеологізму. Якщо фразеологізм – це загальна назва для всіх стійких сполук, то ідіома – це його «ядро», де зв'язок між словами настільки сильний, що вони повністю втрачають свою самостійність. Л. Г. Авксентьев визначає ідіому як «специфічну одиницю мови, що характеризується повною немотивованістю значення та абсолютною стабільністю структури». [4, с.16] М. Ф. Алефіренко наголошує на когнітивному аспекті, називаючи ідіому «згустком культурної пам'яті народу», який втілено у стійкій словесній формі. У роботах таких авторів, як Мона Бейкер і Пітер Ньюмарк, наголошується, що ідіоми представляють особливу перекладацьку проблему через їхню культурну специфічність і лексичну унікальність. Мона Бейкер детально розписує складності ідентифікації та перекладу ідіом, вказуючи на те, що головною метою є збереження функціонального значення. «An idiom or fixed expression may have no equivalent in the target language. The way in which an idiom can be translated into another language depends on many factors, including whether it is culture-specific and whether it has a similar meaning and form in the target language.» («Ідіома або стійкий вираз можуть не мати еквівалента в мові перекладу. Те, як ідіома може бути перекладена іншою мовою, залежить від багатьох факторів, зокрема від того, чи є вона культурно-специфічною і чи має вона подібне значення та форму в мові перекладу»). [5, с.68]

Пітер Ньюмарк у своєму дослідженні стверджує, що ідіоматичні висловлювання вимагають не просто знання мови, а й глибокого розуміння культурних та контекстуальних нюансів. Він наголошує на тому, що ідіома має сприйматися як єдине ціле, і застерігає проти буквалізму, якщо він шкодить природності мови. «The main problems with idioms are (a) whether they should be translated at all, and (b) if so, how. [...] In communicative translation, you should try to find an equivalent idiom in the TL (target language), provided it is appropriate for the register.» («Основні проблеми з ідіомами полягають у тому: (а) чи варто їх взагалі перекладати, і (б) якщо так, то як. [...] У комунікативному перекладі слід намагатися знайти еквівалентну

ідіому в мові перекладу за умови, що вона відповідає реєстру»). [6, с.108]

Французькі ідіоми, як і ідіоми будь-якої іншої мови, тісно пов'язані з культурою, історією та традиціями Франції. Ці висловлювання часто містять посилання на національну літературу, історичні події, народні вірування і побутові практики, що робить їх переклад особливо складним для неносіїв мови. Як показує Клод Пуалі у своїх роботах з культурної лінгвістики, французькі ідіоми часто використовують метафори, засновані на образах, знайомих кожному французу, але можуть бути незрозумілими для іноземців. Вона наголошує, що ідіома не є випадковим набором слів, а результатом «метафоричного мислення» народу: «L'expression idiomatique n'est pas un résidu fossilisé du langage, mais une construction métaphorique active qui témoigne d'une manière spécifique de percevoir le monde. La métaphore y joue le rôle de pont entre l'expérience sensorielle et la conceptualisation culturelle.» («Ідіоматичний вираз – це не викопний залишок мови, а активна метафорична конструкція, яка свідчить про специфічний спосіб сприйняття світу. Метафора відіграє в ній роль моста між сенсорним досвідом і культурною концептуалізацією»). [7, с.42] Наприклад, вираз «poser un lapin» (дослівно підкласти кролика), що означає не з'явитися на зустріч без попередження, може викликати труднощі при перекладі через його неочевидного значення.

Додатково, як зазначає Жан Дарбельне у своїй теорії поля та терміна, відмінності в лексичній наповненості ідіом між мовами можуть призвести до необхідності використання різних стратегій перекладу. Його підхід наголошує на важливості адаптації перекладу до культурних та контекстуальних реалій цільового мовного середовища, що особливо важливо при роботі з ідіоматичними виразами. У цій праці Дарбельне пояснює, чому різна «густота» лексичного наповнення змушує перекладача змінювати стратегію (від еквівалентності до транспозиції чи парафразу): «Les différences dans la densité lexicale entre deux langues obligent souvent le traducteur à abandonner la recherche d'une correspondance formelle pour se concentrer sur l'équivalence situationnelle. L'idiome, par sa nature figée, représente le point maximal de cette divergence où la structure linguistique cède la place à la réalité culturelle.» («Відмінності в лексичній щільності між двома мовами часто змушують перекладача відмовитися від пошуку формальної відповідності, щоб зосередитися на ситуативній еквівалентності. Ідіома за своєю стійкою приро-

дою представляє максимальну точку цієї розбіжності, де лінгвістична структура поступається місцем культурній реальності»).[8, с.114]

Таким чином, для успішного перекладу французьких ідіом необхідно не тільки буквально розуміння фраз, але і глибоке входження в культурні коди, що вимагає від перекладача як технічних навичок, так культурної обізнаності.

Проблеми перекладу ідіоматичних виразів.

Переклад ідіоматичних виразів є одним з найбільш складних завдань у галузі перекладу, оскільки ідіоми часто містять культурно-специфічні елементи, які можуть бути невідомі чи не мати прямих аналогів у цільовій мові. Основні проблеми включають:

1. Культурна специфіка: Ідіоми часто відображають унікальні культурні, історичні чи регіональні особливості, які можуть бути незрозумілими для аудиторії іншого культурного контексту.

2. Семантична складність: Значення ідіом часто не впливає з буквального значення складових їх слів, що ускладнює їх розуміння і переклад без додаткового контексту або пояснень.

3. Лексичні відмінності: Відсутність точних відповідностей між мовами може призвести до того, що перекладачеві доводиться шукати альтернативні способи передачі змісту, що може змінити стилістичну дію оригіналу.

4. Стратегії перекладу: Вибір між дослівним перекладом і вільною адаптацією може впливати на точність і прийнятність перекладу в очах цільової аудиторії.

Для вирішення згаданих проблем перекладачі можуть використовувати різні стратегії, кожна з яких має свої переваги та недоліки:

1. Дослівний переклад: Ця стратегія має на увазі пряму трансляцію слів і фраз, зберігаючи структуру вихідної мови. Хоча це може бути ефективно у випадках, коли ідіоми мають прямі аналоги в обох мовах, часто такий підхід призводить до втрати первісного змісту та культурного контексту.

2. Заміна ідіоматичним виразом у цільовій мові: Перекладачі можуть замінити вихідну ідіому на близьку за змістом ідіому цільової мови. Цей метод сприяє збереженню стилістичної еквівалентності між текстами.

3. Перефразування: Якщо ідіоматичний вираз надто специфічний і не має прямих аналогів, перекладач може описати його значення своїми словами, забезпечуючи розуміння сенсу без збереження оригінальної форми.

4. Омісія: У деяких випадках, якщо ідіома не відіграє ключової ролі в тексті або її переклад

занадто ускладнить сприйняття, перекладач може вирішити опустити її з перекладу.

5. Анотація: Цей метод включає додавання пояснень до тексту, які допомагають читачеві зрозуміти культурні чи контекстуальні нюанси оригінального висловлювання.

Ці стратегії не є взаємовиключними і можуть комбінуватися залежно від конкретного контексту та цілей перекладу. Вибір найбільш відповідного методу залежить від багатьох факторів, включаючи стиль тексту, його жанр, цільову аудиторію та особливості культурного контексту.

Аналіз методів перекладу французьких ідіом українською мовою.

Дослівний переклад французьких ідіом українською мовою часто використовується, коли ідіома має прямий аналог в українській мові або коли її буквально значення залишається зрозумілим для україномовної аудиторії. "Brûler les ponts" – буквально перекладається як «спалити мости». Це ідеальний приклад, оскільки і форма, і значення («рішуче розірвати стосунки чи шлях до відступу») в обох мовах повністю ідентичні. "L'appétit vient en mangeant" – буквально «апетит приходить під час їжі». Цей вираз є настільки вкоріненим в обох культурах, що дослівний переклад сприймається як рідна українська приказка. "Jouer avec le feu" – буквально «гратися з вогнем». Тут також маємо повний збіг образу та переносного значення («ризикувати, поводитися необережно»).

Однак такий підхід може бути не завжди адекватним, особливо якщо ідіома несе в собі культурно-специфічні значення, невідомі українському читачеві. "Avoir un poil dans la main" – буквально перекладається як «мати волосину в руці». Для українця це звучить як дивна фізична вада або випадковість, тоді як насправді це французька ідіома для опису неймовірних лінощів. Без пояснення, що людина настільки нічого не робить, що в неї на долоні виросла волосина, сенс буде повністю втрачено. "Casser du sucre sur le dos de quelqu'un" – буквально «ламати цукор на чийсь спині». Дослівний переклад малює в уяві дивну кулінарну процедуру, хоча насправді вираз означає «пліткувати за спиною» або лихословити. "Pédaler dans la semoule" – буквально «крутити педалі в манці». Українському читачеві цей образ здасться сюрреалістичним, хоча він влучно описує стан, коли людина зайшла в глухий кут або діє вкрай неефективно.

Адаптація ідіом – це метод, при якому ідіоматичний вираз замінюється іншим, близьким за змістом ідіоматичним виразом цільової мови,

або перефразування, яке краще відповідає культурному і контекстуальному розумінню цільової аудиторії. Цей метод часто використовується, коли дослівний переклад неможливий або може призвести до неправильного тлумачення.

Наприклад, французький вислів "Mettre son grain de sel", що буквально означає "додати свою крупинку солі", українською мовою може бути перекладено як "вставити свої п'ять копійок". Ця адаптація зберігає основну ідею втручання в чужу розмову або справу з непотрібною порадою, але використовує українську ідіому, близьку за змістом і зрозумілу українськомовним читачам.

Ще один приклад – французька ідіома "Avoir un chat dans la gorge", що перекладається як "мати kota в горлі" і означає тимчасову втрату голосу, наприклад, через хвилювання. В українській мові використовується ідіома, яка точно не передає вихідне значення, але може бути адаптована – "перехопило подих", що відповідає контексту і зберігає образність виразу.

Використання адаптації дозволяє не тільки зберегти семантичну навантаження вихідного тексту, а й забезпечити його природне сприйняття цільової аудиторією, що є ключовим у художньому перекладі.

Опис сенсу ідіоматичного вираження є одним з методів перекладу, який полягає в передачі сенсу ідіоми через більш детальне пояснення або переформулювання, особливо коли прямий переклад або адаптація неможливі. Цей метод дозволяє читачеві точно зрозуміти значення, закладене в ідіомі, незважаючи на втрату стилістичної витонченості оригіналу. Такий підхід часто використовується в академічних та освітніх текстах, де важливо точно передати інформацію.

Французька ідіома "Se mettre le doigt dans l'œil" буквально перекладається як "засунути палець у око", що в українській мові може не мати сенсу. Успішний переклад цієї ідіоми міг би звучати як "глибоко помилятися". Цей опис не тільки передає сенс, але й зберігає відносну стилістичну нейтральність фрази, роблячи її зрозумілою для українськомовної аудиторії без використання аналогічної ідіоми.

Французька ідіома "Avoir le cafard", що дослівно означає "мати таргана", в українському перекладі була інтерпретована як "бути пригніченим" або "мати депресію". Якщо перекладач вибере дослівний переклад "мати таргана", це призведе до нерозуміння, оскільки український вираз "таргани в голові" чи «мухи в носі» має зовсім інший зміст. У цьому випадку невдача пере-

кладу полягає в невірному виборі методу, який не враховує культурних та мовних відмінностей.

Французький вислів "Faire la grasse matinée", що буквально означає "зробити товстий ранок", українською може бути перекладений як "пізно вставати" або "спати до обіду". Цей опис передає сенс без спроби знайти стилістичний аналог, що є особливо важливим для розуміння контексту дій персонажа, якщо ідіома використовується в художньому тексті.

Таким чином, при перекладі ідіоматичних виразів важливо не тільки точно передати зміст, але й враховувати стилістичну дію на текст, а також культурні особливості цільової аудиторії. Кожен метод має свої переваги і повинен обиратись залежно від контексту перекладу.

Наведемо декілька ідіом з французьких художніх творів.

Приклад 1: "Маленький принц" Ідіома: "Avoir la tête dans les nuages" (мати голову у хмарах). Оригінальне використання: використовується для опису мрійливого, абстрактного стану головного героя. В українському перекладі ідіома була адаптована як "літати у хмарах", що успішно передає як буквальный, так і переносний зміст оригіналу, зберігаючи поетичність і легкість вираження.

Приклад 2: Марсель Паньоль "Жан де Флоретт". Ідіома: "Mettre de l'eau dans son vin" (додати води у своє вино). Оригінальне використання: використовується для опису необхідності стримати свої сподівання або пом'якшити свою позицію. В українському перекладі даний вираз було перетворено на "зменшити оберти", що ефективно передає сенс пом'якшення позиції, але втрачає культурну специфіку і образність оригінальної фрази.

Приклад 3: Мішель Уельбек. Ідіома: "Passer du coq à l'âne" (перейти від півня до осла). Оригінальне використання: використовується для опису різкої зміни теми розмови. В українському перекладі використовувався вираз "стрибати з одного на інше", що зберігає динамічність і сенс переходу, але втрачає мальовничий і яскравий елемент оригіналу.

Ці приклади демонструють різні підходи перекладачів до адаптації французьких ідіом. У кожному разі успіх чи невдача перекладу часто залежать від здатності перекладача вловити не тільки мовний, але й культурний контекст вихідного тексту, а також його здатність створити аналогічний вплив на читача.

Культурні та контекстуальні фактори відіграють вирішальну роль у виборі методу перекладу, особливо коли справа стосується ідіоматичних

виразів. Ідіоми часто містять глибокі культурні посилання, які можуть бути незрозумілі або не мати сенсу в іншому культурному контексті. Перекладач повинен вирішити, чи варто зберегти оригінальний вираз з додаванням пояснень, використовувати адаптацію з відповідною ідіомою цільовою мовою, або повністю перефразувати ідіому для збереження сенсу. Культурні фактори включають релігійні, історичні, соціальні та естетичні аспекти, які можуть вплинути на інтерпретацію тексту. Наприклад, якщо ідіома базується на біблійній алюзії, яка добре відома у французькій культурі, але не є такою в українській культурі, перекладач може вибрати або пояснити цю алюзію в перекладі, або замінити її більш зрозумілою для україномовної спільноти. Контекстуальні чинники включають жанр літератури, стиль автора і передбачувану аудиторію. Літературні твори, призначені для широкої публіки, можуть вимагати більш вільного перекладу для кращого розуміння та сприйняття тексту, тоді як спеціалізована або академічна література може вимагати більш точного та консервативного підходу до перекладу. Ефективність стратегії перекладу сильно залежить від контексту використання ідіоми та очікувань цільової аудиторії. Дослівний переклад може бути ефективним, коли ідіоми використовуються в текстах, де важлива точність і де культурні відмінності мінімальні або вже відомі аудиторії. *La patience est amère, mais son fruit est doux.* Переклад: Терпіння гірке, але його плід солодкий. Оскільки образ "плодів терпіння" є універсальним для європейських культур, дослівний переклад зберігає точність і зрозумілість. Адаптація часто найбільш ефективна в художніх текстах, де важливо зберегти стилістичну та емоційну дію. Використання аналогічних ідіом у цільовій мові може допомогти зберегти динаміку оригіналу і зробити текст приємнішим для читання. *C'est la fin des haricots!* (Буквально: "Це кінець квасолі"). Переклад: Це вже край! / Пиши «пропало»! Пряма згадка квасолі в українській мові не несе фатального значення. Адаптація на звичні вигуки розпачу зберігає художню динаміку. Використання аналогічних ідіом допомагає зберегти стилістику та ритміку оригіналу за допомогою еквівалента в мові перекладу. Так ідіома *Quand les poules auront des dents.* (Буквально: "Коли у курей будуть зуби") може бути перекладена відповідною українською «Коли рак на горі свисне». Обидві ідіоми позначають подію, яка ніколи не відбудеться. Використання українського аналога робить текст легшим для сприйняття українським читачем, бо містить знайомий куль-

турний код. Перефразування є кращим, коли ідіоми настільки специфічні для вихідної культури, що їх важко адаптувати без втрати сенсу. Цей метод також корисний у навчальних та інформаційних текстах, де розуміння краще стилістичної вишуканості. Прикладом може бути ідіома «*Faire l'article*», яка дослівно означає «робити статтю». Однак справжнім значенням є активна реклама і вихваляння з метою продажу. Омісія може бути використана, коли ідіома не несе значного вкладу в загальний зміст або коли її включення може спантеличити нефакхівців. «*Le nouveau logiciel fonctionne bien, mine de rien, malgré quelques bugs mineurs.*» Дослівний переклад: «Нове програмне забезпечення працює добре, ніби нічого й не сталося, незважаючи на кілька дрібних помилок.» Переклад з омісією: «Нове програмне забезпечення працює стабільно, попри кілька дрібних помилок.» Анотація корисна в академічних та наукових текстах, де важливо точно передати вихідне значення, але також необхідно пояснити культурні та контекстуальні аспекти для розуміння читачем. «*Cette décision a provoqué un véritable mai 68 au sein de l'université.*» Анотація: Мається на увазі «Червоний травень» 1968 року у Франції – період соціальної кризи, що почалася зі студентських протестів і переросла у загальний страйк, який призвів до радикальних змін у французькому суспільстві та освіті.

Вибір стратегії повинен ґрунтуватися на ретельному аналізі вихідного тексту, цілей перекладу та потреб аудиторії, щоб максимально точно передати сенс і зберегти вплив оригіналу.

Переклад ідіоматичних виразів – це один із найскладніших викликів у роботі лінгвіста, адже він вимагає не лише знання слів, а й глибокого розуміння «душі» мови. Щоб майстерно передати зміст ідіоми, не втративши її колориту, перекладачеві варто дотримуватися певної послідовності дій.

Першим етапом є ідентифікація ідіоми у вихідному тексті. Нерідко фразеологізми маскуються під звичайні речення, тому перекладач має стати справжнім дослідником. Головним інструментом тут є глибоке занурення в контекст: важливо розрізняти буквально та переносне значення слів. Якщо фраза здається нетиповою, варто звернутися до спеціалізованих словників, які розкривають походження та вживання виразу. Проте навіть найкращі словники не завжди встигають за живою мовою. У таких випадках незамінним стає пошук прикладів використання в інших текстах (корпусні дослідження) або консультація з носіями мови. Живе спілкування допомагає з'ясувати найтонші

нюанси вживання, які можуть бути вирішальними для правильного розуміння. Після того, як ідіому розпізнано, настає етап вибору стратегії. Перекладач має зважити важливість виразу для тексту: чи є він ключовим для розвитку сюжету, чи лише прикрашає мовлення? Якщо ідіома критично важлива для характеристики персонажа, її варто адаптувати з особливою ретельністю. Важливо також враховувати культурний аспект. Ідіоми часто містять посилання на історію, релігію чи національні звичаї. У таких випадках перед фахівцем постає вибір: знайти аналогічне культурне посилання в цільовій мові або ж вдатися до пояснювального перекладу. При цьому вкрай важливо уникати культурних стереотипів, щоб переклад не став чутливим або образливим для аудиторії. У сучасну епоху перекладач не залишається наодинці з паперовим словником. Сучасні технології значно спрощують роботу, роблячи її швидшою та точнішою. Використання комп'ютерних баз даних та машинного перекладу дозволяє автоматизувати рутину. Особливої уваги заслуговують професійні платформи для фахівців. Можливість обговорити складний випадок із колегами та отримати зворотний зв'язок у реальному часі дозволяє постійно підвищувати якість тексту. Ефективна робота з ідіомами – це баланс між лінгвістичною точністю, культурною чутливістю та використанням передових технологій. Такий комплексний

підхід дозволяє перекладачеві не просто «перекласти слова», а забезпечити повноцінне розуміння тексту читачами іншої культури, зберігаючи його первинну енергію та зміст.

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

Французькі ідіоми є складними лінгвокультурними утвореннями, значення яких не виводиться з буквального змісту їхніх компонентів, що створює значні труднощі для перекладу. Вибір стратегії перекладу залежить від контексту, жанру твору та важливості ідіоми для сюжету. Дослівний переклад ефективний лише за наявності прямих аналогів, тоді як адаптація є ключовою для художнього перекладу, оскільки дозволяє зберегти емоційний вплив на читача. Перекладач повинен володіти глибокою культурною обізнаністю для розшифрування прихованих метафор та алюзій, уникаючи при цьому помилкових інтерпретацій, спричинених лексичними розбіжностями. Для підвищення якості перекладу рекомендується поєднувати традиційні методи (робота зі спеціалізованими словниками, консультації з носіями мови) з сучасними технологіями (корпусні дослідження, бази даних). Успішний переклад французької ідіоматики українською мовою є процесом переінтерпретації, де пріоритетом є збереження гармонії між семантичною точністю та культурною адекватністю тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Vinay J.-P., Darbelnet J. *Stylistique comparée du français et de l'anglais: méthode de traduction*. Paris : Didier, 1958. 331 p.
2. Еко У. Сказати майже те саме. Досвід перекладу / пер. з іт. М. Прокопович. Львів : Літопис, 2006. 422 с..
3. Hofstede G., Hofstede G. J., Minkov M. *Cultures and Organizations: Software of the Mind: Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*. 3rd ed. New York : McGraw-Hill, 2010. 576 p..
4. Авксентьев Л. Г. Фразеологічна одиниця як предмет фразеології та її основні ознаки. *Мовознавство*. 1970. № 5. С. 44–51..
5. Baker M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London : Routledge, 1992. 304 p.
6. Newmark P. *A Textbook of Translation*. New York : Prentice Hall, 1988. 292 p..
7. Pauly C. *La métaphore : de la cognition à la culture. Approche sociocognitive et culturelle des expressions idiomatiques*. Paris : L'Harmattan, 2001. 288 p.
8. Darbelnet J. *Pensée et structure : réflexions sur la stylistique comparée*. Ottawa : Éditions de l'Université d'Ottawa, 1977. 260 p.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 22.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026